

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГАЗОВОЮ ПРОМИСЛОВІСТЮ В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Н. Б. Писар

*Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,
76025 Україна, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, e-mail: vstup@pu.if.ua*

Анотація. Розглянуто теоретико-методологічні та практичні аспекти стратегічного управління, здійснено моніторинг актуальних проблем газового сектору економіки України, запропоновано стратегічні напрямки розвитку газового сектору економіки України, обґрунтовано необхідність розробки стратегії конкурентоспроможного рівня продуктивності пріоритетних галузей з метою забезпечення достойної позиції національної економіки в міжнародному розподілі праці.

Ключові слова: стратегія, перспективна модель, інвестиції, тариф, енергетичний комплекс, енергетична стратегія, газ, ціна, газотранспортна система, паливно-енергетична незалежність країни.

Аннотация. Рассмотрены теоретико-методологические и практические аспекты стратегического управления, осуществлен мониторинг актуальных проблем газового сектора экономики Украины, предложены стратегические направления развития газового сектора экономики Украины, обоснована необходимость разработки стратегии конкурентоспособного уровня производительности приоритетных отраслей с целью обеспечения достойной позиции национальной экономики в международном разделении труда.

Ключевые слова: стратегия, перспективная модель, инвестиции, тариф, энергетический комплекс, энергетическая стратегия, газ, цена, газотранспортная система, топливно-энергетическая независимость страны.

Annotation. Theoretical, methodological and practical aspects of strategic management, monitored topical issues of the gas sector of Ukraine suggested the strategic direction of the gas sector of Ukraine, the necessity of developing a strategy of competitive performance level of priority sectors to ensure decent position of the national economy in the international division of labor.

Keywords: strategy, future model investment, tariff energy complex, energy strategy, the gas price, transportation system, fuel and energy independence.

Вступ. Економіка України переживає глибоку системну кризу, яка охопила вітчизняне виробництво і соціальну сферу. Газова промисловість як масштабна сфера прояву закономірностей і суперечностей системних ринкових трансформацій стала об'єктом досліджень з широкого кола проблемних напрямів.

Постала проблема розробки прогнозованого паливно-енергетичного балансу України та його економічної оцінки, що можливо вирішити тільки маючи кількісні оцінки взаємозв'язку споживання палива і енергії з динамікою макро- та мікроекономічних показників розвитку промисловості в коротко- та довгостроковій перспективі.

Комплекс проблемних аспектів розвитку даної галузі зумовив необхідність її дослідження, визначив мету і завдання їх розв'язку. Методами дослідження стали аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення, абстрагування, конкретизація.

Базою даного дослідження є матеріали європейських дослідницьких центрів, аналітичні документи ЄС, офіційні звітні матеріали ДК „Укртрансгаз”, НАК „Нафтогаз України”, геополітичні оцінки експертами стану справ на ринках видобування та постачання природного газу.

Науковий вклад в розв'язання проблем в газовій промисловості України належить вченим економістам: А.І. Шевцову, В.С. Крижанівському, М.О.Данилюку, О.Г.Дзьобі, О.М. Алимові, О. Амоші, І. Діяку, С. Кумицькому, А. К. Шидловському, С.В. Бобрівцеві, Л. Мелентьєву, В. Проскуракові, Є. Мниху та іншим.

Постановка завдання. Ціллю такої статті є дослідження функцій газової промисловості в сучасних економічних умовах в плані розробки основних стратегічних напрямків її управління з метою забезпечення енергетичної незалежності України.

Результати. Вигідне географічне положення та великі потенційні можливості системи газопроводів вітчизняного регіону, включаючи потужний комплекс підземних газосховищ газової промисловості України об'єдналися у важливий об'єкт зацікавленості не тільки з боку Росії і Туркменії, але й інших країн–експортерів газу Центральної Азії та Близького Сходу, а також і країн–імпортерів газу Центральної і Західної Європи. Неоціниме значення цієї системи і при альтернативному газопостачанні України, наприклад, з Ірану чи Норвегії.

Сьогодні газова промисловість України характеризується надвисокою залежністю від монопольного імпорту природного газу, відсутністю диверсифікації поставок газу, викривленою ціновою і тарифною політикою, низьким рівнем інвестицій в її розвиток. Разом із тим політична нестабільність в державі та недосконалість ринкових відносин створює певні перешкоди на шляху розвитку газової промисловості України та її функціонування.

Україна з високим рівнем споживання газу та низьким рівнем самозабезпечення власними енергетичними ресурсами автоматично потрапила у фінансово-політичну енергетичну залежність від експортера газу.

Такий комплекс проблем створив загрози енергетичній незалежності держави, що обумовлює необхідність зміцнення власного паливного комплексу. Тому, пошук можливих шляхів зменшення енергозалежності регіону та підвищення рівня її енергетичної безпеки є актуальним питанням сьогодення і потребує наукових підходів і пропозицій до його вирішення.

Оскільки пріоритетне місце в моделі національного економічного розвитку відводиться регіональній економіці, то наукові концепції формування та розвитку регіональної газової промисловості можуть послужити базою для виявлення енергонезалежного потенціалу економіки Прикарпатського регіону та механізму його реалізації.

Слід зазначити, що за рівнем газифікації Прикарпатський регіон займає важливе місце в Україні, а зважаючи на наявність в області значних запасів газу, газову промисловість Прикарпаття доцільно вважати однією з головних цілей розвитку ПЕК області в аспекті самозабезпечення її паливно-енергетичними ресурсами. Це дасть можливість подолати високий рівень енергомосткості вітчизняної економіки, що має негативні економічні та соціальні наслідки, а саме:

- конкурентоспроможність вітчизняної продукції, яка здебільшого є енергомосткою, досягається лише за рахунок значного зниження витрат на оплату праці;

- поступово руйнується інфраструктура паливно-енергетичного комплексу та комунальних підприємств водо- й тепlopостачання;

- високі ціни та низька якість послуг підприємств паливно-енергетичного комплексу та комунальних підприємств водо-й тепlopостачання.

Подальший ефективний розвиток ПЕК області можливий за комплексного підходу до розвитку газової галузі і теплової енергетики, який дозволить вирішити наступне:

- збільшити видобуток газу і встановити реальне ціноутворення,

- встановити стале паливозабезпечення,

- збільшити виробіток електроенергії для задоволення власних потреб області та збільшити експорт в інші країни,

- докорінно модернізувати технологічне обладнання електростанцій, забезпечити будівництво нових об'єктів.

Програма розвитку енергетично-незалежного ПЕК області повинна включати такі напрямки:

- пошук ресурсної бази палива з метою самозабезпечення області власними енергетичними ресурсами, як одне з головних умов забезпечення її економічної безпеки;

- розвитку енергетичних потужностей для самозабезпечення області електричною і тепловою енергією та здійснення експорту електроенергії;

- розробка і впровадження нетрадиційних відновлювальних джерел енергії;

- підвищення ефективності енерго - та ресурсозбереження у житлово-комунальному господарстві та бюджетній сфері;

- підвищення ефективності використання ресурсів у споживачів електричної та теплової енергії з метою зменшення ними використання енергії при виробництві одиниці продукції;

- розвиток міжрегіонального та міжнародного співробітництва з метою розробки і впровадження новітніх технологій розвитку паливно-енергетичного комплексу;
- забезпечення високої надійності і ефективності газотранспортної системи, адже більшість газопроводів знаходиться в експлуатації 15–20 років і більше, і потребують капітального ремонту. Газотурбінні агрегати, які працюють на компресорних станціях, вичерпали свій ресурс на 50–80 % і потребують заміни на сучасні надійні агрегати з більш високим ККД;

- переоснащення підземних газосховищ: оновлення парку компресорних агрегатів, реконструкція системи підготовки газу, автоматизації технологічних процесів тощо.

Крім цього, для подальшого підвищення ефективності і надійності газотранспортної системи існує гостра потреба у вирішенні низки науково-технічних та організаційних заходів, зокрема: створення діагностичного центру для контролю за технічним станом трубопроводів та обладнання, які працюють під тиском; розвиток і вдосконалення теорії надійності експлуатації і безперебійності функціонування трубопровідних систем.

Стратегічне планування регіонального розвитку розглядається як один із найбільш перспективних та ефективних механізмів реалізації довгострокової регіональної політики в умовах глобальної інтеграції [5].

Зміст регіонального стратегічного управління розвитком газової промисловості представлено через сукупність основних понять стратегічного управління, класифікацію яких наведено на рисунку 1.

Пошук ефективних моделей регіонального (територіального) розвитку визначає необхідність використання стратегічного планування на всіх рівнях державного управління та місцевого самоврядування для пошуку найбільш оптимальних стратегій регіонального розвитку.

Забезпечення ефективного використання територіального ресурсу, використання інструменту планування території при формуванні стратегії розвитку регіонів залишається актуальною проблемою та невикористаним резервом на шляху до оптимізації територіальної організації суспільства [6].

Стратегічне планування розвитку регіону розглядається як науково обґрунтоване та практично орієнтоване прогнозування розвитку, яке передбачає визначення напрямків і параметрів розвитку територій, їхньої економіки, екології і соціальної сфери, заходів щодо реалізації програм та проектів, засоби та шляхи їхнього досягнення на довготермінову перспективу [7].

Стратегія конкурентоспроможного рівня продуктивності пріоритетних галузей регіону має високі потенційні можливості забезпечення значимої позиції національної економіки у міжнародному поділі праці. В області склався завершений виробничий цикл: буріння свердловин, видобуток і переробка нафти та газу, їх транспортування, постачання. Нарощування ресурсної бази є головною потенційною можливістю стабільного функціонування галузі. Так, нафтогазовидобувним управлінням “Надвірна нафтогаз” відкрито Микуличинське та Південно-Північне родовища. Чотири нових площі для пошуково-розвідувальних робіт підготовлено в нафтогазовидобувному управлінні “Долина нафтогаз”. В галузі нафтогазовидобутку успішно зарекомендували себе нові форми господарювання. Спільне українсько-канадське підприємство “Дельта”, ТОВ “Рожнятівнафта”, ТОВ “Богородчанинафтогаз” мають чималий досвід пошуково-розвідувальних робіт на нафту і газ та промислово-дослідну експлуатацію виявлених покладів вуглеводнів. Такі перспективні аспекти розвитку ПЕК області залежать від збільшення видобутку газу та обсягів експлуатаційного, пошуково-розвідувального буріння.

Стратегічне планування розвитку регіону здійснюється на засадах концепції сталого гармонійного розвитку, яка визначає, що сталий розвиток територій – це соціально, економічно й екологічно збалансований розвиток міських і сільських поселень, спрямований на формування їхнього економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання наявних ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення й реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктур, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження і збагачення біологічного різноманіття природного середовища, а також збереження культурної та історичної спадщини [4].

В узагальненому вигляді процес регіонального стратегічного управління розвитком газової промисловості можна представити так:

- стратегічний аналіз – передбачає аналіз потенціалу, внутрішніх чинників, властивих території, і зовнішніх умов розвитку, визначення бачення, місії регіону, цілей і пріоритетів розвитку;

- вибір стратегії – передбачає розгляд альтернативних сценаріїв та схвалення стратегії енергонезалежності регіону;

- реалізація регіональної стратегії розвитку газової промисловості – передбачає проведення підготовчих заходів (об’єднання сил і ресурсів) та впровадження стратегії енергонезалежності регіону;

- моніторинг та оцінювання стратегії енергонезалежності регіону – забезпечує контроль за перебігом реалізації та визначення результативності й ефективності стратегії енергонезалежності регіону, а також подальше її коригування.

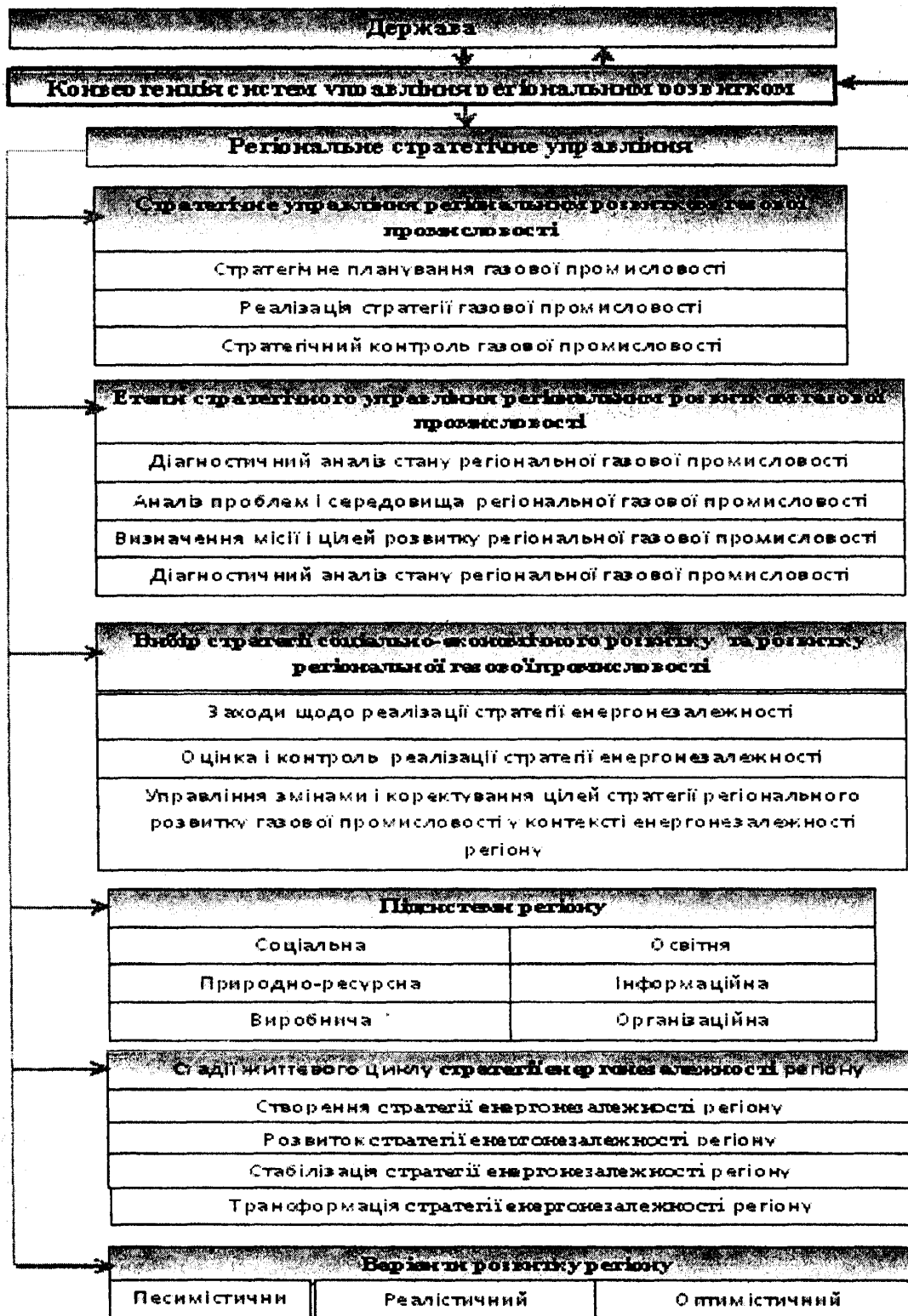


Рисунок 1 – Система стратегічного управління регіональним розвитком газової промисловості

Не існує чітко закріпленої універсальної послідовності виконання робіт із розроблення стратегії управління регіональним розвитком газової промисловості і ПЕК в цілому, оскільки деякі з них можна втілювати паралельно.

Отже, пріоритетним завданням для України та її регіонів на шляху до ефективного, сталого розвитку залишається досягнення такого стану, коли територіальне планування поступово перейде із площини наукових проєктів у площину конкретних і реальних дій на всіх рівнях управління, і стане невід'ємним елементом у процесі формування стратегії екологічного, соціального, економічного розвитку кожного регіону [3].

Висновки. Таким чином, високий рівень виконання вище запропонованих завдань буде визначатися станом готовності газової промисловості щодо протистояння дестабілізуючій дії внутрішніх і зовнішніх чинників, що створюють загрозу незалежній політиці держави у сфері енергозабезпечення національного господарства (економіки та населення). Основними стратегічними напрямками зростання рівня енергетичної незалежності регіону і України мають бути:

- оптимально обґрунтоване підвищення рівня забезпечення країни власними паливно-енергетичними ресурсами;
- підвищення ефективності енерговиробництва та енерговикористання як напрямок внутрішніх резервів енергопостачання, за принципом енергозберігаючі та ресурсозберігаючі екологічно чисті технології;
- збільшення видобутку газу через збільшення обсягів експлуатаційного та пошуково-розвідувального буріння;
- інноваційна політика з позиції енергетичної незалежності повинна працювати за принципом „перспективні інноваційні технології по розвідці, видобутку, виробництву, переробці, транспортуванню газу”;
- зменшення частки газу в енергетичному балансі за рахунок енергозберігаючих технологій та підвищення дисципліни газоспоживання;
- диверсифікація джерел та шляхів постачання паливно-енергетичних ресурсів в Україні;
- диверсифікація газопостачання за рахунок скрапленого природного газу (СПГ), міжнародна торгівля яким динамічно розвивається і який легко підлягає диверсифікації джерел і шляхів постачання морським транспортом;
- використання вигідних транзитних можливостей постачання нафти та газу в Західну Європу;
- пошук альтернативних (російському) джерел імпорту газу, розробка варіантних проектів його доставки та прискорена реалізація цих проектів за рахунок більш активного поєднання зусиль державних виконавчих органів і проектних організацій та заходів фінансової підтримки.

Література

1. Key World Energy Statistics. Paris, International Energy Agency, 2006.
2. Мица. Н.В. Сутність та проблеми енергозбереження в Україні / Н.В. Мица // Сталый розвиток економіки. – 2011. – №4. – С. 40 – 47.
3. Чернихівська А. В. Стратегічне планування регіонального розвитку // А.В. Чернихівська // Стратегія розвитку України в умовах глобальної інтеграції / Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції 17-21 грудня 2013 р. – Сімферополь: КІБ, 2013. – С. 75–79.
4. Герасимчук З. В. Стимулювання сталого розвитку регіону: теорія, методологія, практика: моногр. / З.В. Герасимчук, Г.В. Поліщук. – Луцьк (Волин. обл.), 2011. – 514 с.
5. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: [монографія] / за ред. С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с.
6. Державне управління регіональним розвитком України: [монографія] / за заг. ред. В.Є. Воротіна, Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
7. Довгань Л.Є. Стратегічне управління: навч. посіб. / Л.Є. Довгань, Ю.В. Каракай, Л.П. Артеменко. – 2-ге вид. – К.: Центр учб. л-ри, 2011. – 439 с.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2015р.
Рекомендовано до друку д.е.н., проф. **Благуном І.С.**